

Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin COVID-19 ile İlişkili Korku Düzeyi ve Sağlığı Koruyucu Davranışlarının İncelenmesi

Investigation of the Fear Level and Health-Protective Behaviors Related to COVID-19 of the Faculty of Health Sciences Students

Seda SÜMER DALKIRAN^{1,2} , Funda BÜYÜKYILMAZ³

Özet

Amaç: Araştırma sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinin COVID-19 ile ilişkili korku düzeyi ile sağlığı koruyucu davranışlarının arasındaki ilişkinin belirlenmesi amacı ile yapıldı.

Yöntem: Nisan 2021 de gerçekleştirilen tanımlayıcı tipteki araştırmaya bir üniversitede eğitim gören 846 öğrenci katıldı. Veriler; Öğrenci Bilgi Formu ve COVID-19 Korkusu Ölçeği kullanılarak Google Forms aracılığı ile toplandı.

Bulgular: Çalışmaya katılan öğrencilerin %89,24'ünün kadın olduğu ve %86,17'sinin sigara içmediği belirlendi. COVID-19 Korkusu Ölçeği toplam puan ortalamasının 18,74±5,20 (orta düzey) olduğu saptandı. Kronik hastalığı olan, pandemi sürecinde kendisine COVID-19 bulaştığını düşünen, bununla ilgili test yaptıran, pozitiflik nedeni ile hastanede yatarak tedavi gören, izolasyon uygulanan ve COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip eden öğrencilerin korku düzeylerinin diğer öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu görüldü. Ayrıca eldiven, koruyucu gözlük, siperlik kullanan, sosyal mesafeye dikkat eden, her temastan, öksürdükten/hapşırıdıktan sonra el yıkayan, tek kullanımlık mendil kullanan, aldığı malzemeleri yıkayan ve antiseptik kullanan öğrencilerin korku düzeylerinin diğer öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu görüldü. Öğrencilerin, bireysel özellikleri, sağlığı koruyucu davranışları ve COVID-19 korku düzeyleri açısından farklılıklar olduğu saptandı.

Sonuç: Çalışmaya katılan öğrencilerin, COVID-19'a ilişkin korkularının orta düzeyde olduğu, bazı bireysel özelliklere (kadın cinsiyet, sigara içmeme ve "kısmen" düzenli beslenme), etkileyebilecek faktörlere (kronik hastalık, COVID-19 bulaş düşüncesi, test yaptıрма, yatarak tedavi görme, izolasyon ve COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip etme) ve koruyucu davranışlara (koruyucu ekipman kullanımı, sosyal mesafeye

Abstract

Aim: The study was planned to determine the relationship between the level of fear related to COVID-19 and health protective behaviors of faculty of health sciences students.

Methods: 846 students studying at a university participated in the descriptive study conducted in April 2021. Data was collected via Google Forms via Student Information Form and COVID-19 Fear Scale.

Results: It was determined that 89.24% of the students participating in the study were women and 86.17% did not smoke. The mean score of the COVID-19 Fear Scale was found to be 18.74±5.20 (moderate). It was seen that the fear levels of students who had a chronic disease, who thought that they were infected with COVID-19 during the pandemic, who had a test for it, who were hospitalized due to positivity, who were in isolation, and who followed the developments regarding COVID-19, were statistically significantly higher than the other students.

Conclusion: It was determined that the students participating in the study were moderately afraid of COVID-19. Some individual characteristics are influential (female gender, non-smoking and "partially" regular diet). Differences differ according to certain factors (chronic illness, thoughts of COVID-19 transmission, testing, inpatient treatment, isolation and following developments related to COVID-19) and protective behaviors (use of protective equipment, paying attention to social distance, giving importance to hand hygiene, disinfectant/antiseptic use) at different levels.

Key Words: COVID-19; Fear levels; Health protective behaviors; Students.

Geliş Tarihi / Submitted: 19 Ağustos / August 2022 **Kabul Tarihi / Accepted:** 24 Ekim / October 2022

¹ Doktora Öğrencisi, İ.Ü. Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları AD, İstanbul, Türkiye.

² Öğretim Görevlisi, Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye SBF Ebelik Bölümü, İstanbul, Türkiye

³ Prof. Dr. İ.Ü. Cerrahpaşa, Florence Nightingale Hemşirelik Fakültesi, Hemşirelik Esasları AD, İstanbul, Türkiye.

İletişim yazarı / Correspondence author: Seda SÜMER DALKIRAN / **E-posta:** seda.dalkiran@sbu.edu.tr, **Adres:** Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane (Haydarpaşa) Külliyesi Selimiye Mah. Tıbbiye Cad. No:38 34668 Üsküdar, İstanbul, Türkiye.

dikkat etme, el hijyenine önem verme, dezenfektan/antiseptik kullanımı) göre COVID-19 korku düzeyi açısından farklılıklar olduğu saptandı. Gelecekte sağlık bakımı ekibi üyesi olarak görev alacak öğrencilerin bu özelliklerinin dikkate alınması ve COVID-19 korku düzeyini azaltacak eğitimler planlanması önerilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19; Korku düzeyi; Öğrenci; Sağlığı koruyucu davranışlar.

GİRİŞ

Koronavirüs (COVID- 19), tüm dünyayı etkileyerek bireylerde ciddi akut solunum yolu sendromu ile birlikte ortaya çıkan bir hastalıktır (1). Salgının etkisinin gün geçtikçe artması, insanlara sürekli ölümü hatırlatarak, onların psikolojik durumlarını da etkilemektedir (2). Salgın sürecinde devamlı eve kapanma ve kişilerarası ilişkilerin azalması, bireylerde depresyon, ölüm korkusu, gerektiğinde sağlık hizmetinden yararlanamama kaygısı, uyku sorunları gibi psikolojik sorunların daha sık deneyimlenmesine yol açmaktadır (2). COVID-19'un dünyanın her yerinde ölümlere sebep olması, hastalığın bulaşma yolları ve nasıl tedavi edileceğine yönelik henüz yeterli ve kanıta dayalı bilginin olmaması gibi durumlar, bireylerde hastalığa karşı belirsizlik hissedilmesine neden olmaktadır (2).

COVID-19 salgını günlük yaşamda birçok kısıtlamayı beraberinde getirmiş, salgının yayılmasını önlemek için TC Sağlık Bakanlığı ve Bakanlar Kurulu Kararı ile sıkı önlemler alınmıştır (3). Ayrıca yaygın sosyal izolasyon, karantina süreci ve benzeri önlemler bireylerde korku düzeyinin artmasına sebep olmaktadır. Bu nedenle COVID-19, çeşitli şekillerde insan yaşamı üzerindeki etkileri nedeniyle korkutucu bir fenomene dönüşmektedir (4). Bu tedbirler kapsamında, üniversitelerde yüz yüze eğitim durdurularak, uzaktan eğitim sistemine geçilmek durumunda kalmıştır. Böylece, üniversite öğrencileri pandemiden en çok etkilenen gruplardan biri olmuştur (4). Ülkemizde yapılan çalışmalarda da pandeminin devam etmesi ve pandemide sağlık personelinin ön planda olmasının özellikle sağlık alanında öğrenim gören- öğrencileri olumsuz yönde etkilediği, Doğan ve Düzal, COVID-19 pandemisi sürecinde gerçekleştirdikleri çalışmalarında, birey-

lerin %92,4'ünün virüse maruz kalmaktan korktuğunu belirtmektedir (3, 5).

COVID-19 salgını doğası gereği bireylerde endişe, korku ve kaygıya sebep olmuştur. Hastalığa sebep olan virüsün yeni bir virüs olması; bu duyguları daha da arttırmakta ve sürecin nereye doğru ilerleyeceğine dair belirsizlik yaratmaktadır. Yaradılışı gereği geleceğinden emin olmak isteyen insanoğlunda belirsizlik, kaygı ve korku duygularına yol açmaktadır. Sağlıkla ilgili alanlarda eğitim gören öğrenciler, ders uygulamaları sırasında COVID-19'lu hastalarla karşılaşabilir ve enfekte kişilere bakım vermeleri gerekebilir. Bu bağlamda sağlık alanında eğitim alan öğrencilerin yakın çevrelerindeki hasta bireylerin bakımında rol oynamaları ve rehberlik etmeleri gerekebilir. Bu öğrencilerde korku düzeyinin yüksek olması bireylere verecekleri hizmeti de olumsuz etkileyebilecektir (4, 6, 7).

Bu bilgiler ışığında araştırma; COVID-19 salgını sürecinde sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin korku düzeylerinin, sağlık ve pandemi ile ilgili koruyucu davranışlarının incelenmesi amacıyla yapıldı.

Araştırmanın Soruları

- Sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin COVID-19'a ilişkin korku düzeyleri nedir?
- COVID-19 pandemisi döneminde sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerinin sağlıklarını koruyucu davranışları nelerdir?
- Öğrencilerin bireysel özellikleri ve COVID-19 ile ilişkili koruyucu davranışlarının, COVID-19 korku düzeylerine etkisi var mıdır?

GEREÇ VE YÖNTEM

Araştırmanın Amacı ve Tipi

COVID-19 salgını sürecinde sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin korku düzeylerinin, sağlık ve pandemi ile ilgili koruyucu davranışlarının incelenmesi amacıyla tanımlayıcı olarak yapıldı.

Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini; bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesindeki 3346 öğrenci oluşturdu. Evrenin tümüne ulaşılması planlandığından, örneklem hesabı yapılmamış olup, sosyal ağları kullanan ve araştırmaya katılmaya gönüllü olan toplam 846 öğrenci ile araştırma gerçekleştirildi. Bu doğrultuda, elde edilen sonuçlar evrenin %25,31'ini temsil etmektedir.

Verilerin Toplanması ve Veri Araçları

Veriler; 15.04.2021-15.05.2021 tarihleri arasında, araştırmacılar tarafından hazırlanan anket, öğrencilere elektronik ortamda ortak platform (Google Forms) üzerinden iletildi. Veri toplama formlarından dönüş alınamamaya başlayınca araştırma süreci sonlandırıldı.

Veriler; araştırmacılar tarafından hazırlanan, öğrencilerin bireysel özelliklerine ve sağlıklarını koruyucu davranışlarına yönelik soruların yer aldığı Bilgi Formu ve COVID- 19 Korkusu Ölçeği aracılığı ile toplandı (4, 6).

Öğrenci bilgi formu: Araştırmacılar tarafından literatür taranarak oluşturulan öğrenci bilgi formu, 34 sorudan oluşmaktadır. Bu sorulardan 21'i öğrencileri tanıtan ve demografik verilerini içeren sorular, 13' ü ise; koruyucu ekipman kullanımı, el yıkama gibi öğrencilerin koruyucu davranışlarını belirlemeye yönelik sorulardan oluşmaktadır (6,8).

COVID-19 Korkusu Ölçeği: Ahorsu ve ark.(2020) tarafından geliştirilen (6) ve Türkçe uyarlaması Lâdikli ve ark. (2020) tarafından yapılan, bireylerin COVID- 19 kaynaklı korku düzeylerinin ölçülmesi için kullanılan bu ölçek; tek faktörlü yapıdadır ve beşli likert tipinde (1 = Kesinlikle katılmıyorum; 5 =

Kesinlikle katılıyorum) yedi maddeden oluşmaktadır. Ölçekte ters yönlü madde yoktur. Ölçekten elde edilebilecek en az puan 7, en fazla puan 35'tir. Ölçekten elde edilen puan yükseldikçe, bireylerdeki COVID-19 korkusu düzeyinin de fazla olduğunu göstermektedir. Ölçeğin iç tutarlılığı 0,82 ve test tekrar test güvenilirliği 0,72 olarak bulunmuştur (8). Bizim araştırmamızın genelinden elde edilen iç tutarlılık katsayısı ise 0,84 olarak hesaplandı.

Verilerin Analizi ve Değerlendirilmesi

Araştırmada elde edilen bulguların analizi için SPSS 17,0 (Statistical Package of Social Sciences for Windows) istatistik paket programı kullanıldı. Araştırma verileri değerlendirilirken; değişkenlerin normal dağılıma uygunluğu histogram grafikleri ve Kolmogorov-Smirnov testi kullanıldı. Tanımlayıcı analizlerden ortalama, standart sapma, medyan değerleri kullanıldı. Verilerin normal dağılım göstermediği durumlarda ikili gruplarda Mann Whitney U testi, ikiden fazla olan gruplarda ise Kruskal Wallis testi ile değerlendirildi. Ölçümsel verilerin birbiri ile analizinde Spearman Korelasyon Testi kullanıldı. p değerinin 0,05'in altında olması istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için bir Sağlık Bilimleri Üniversitesi Hamidiye Bilimsel Araştırmalar Girişimsel Olmayan Etik Kurulu'ndan etik kurul onayı (23.03.2021 tarihli, 21/184 sayılı), çalışmanın yapıldığı kurumdan kurum izni (01.04.2021 tarihli, 24803 sayılı) ve Sağlık Bakanlığı COVID-19 Araştırmaları Komisyonu'ndan araştırma izni (05.01.2021 tarihli) alındı. Katılımcılara elektronik ortamda gönderilen anketin başında çalışmanın amacı ve içeriği ile çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğuna dair bilgilere yer verildi.

BULGULAR

Çalışmaya katılan öğrencilerin bireysel özellikleri incelendiğinde; yaş ortalamalarının 20,67±2,04 yıl, 10,76'sının erkek, %89,24 ünün kadın olduğu saptandı. Öğrencilerin %54,85'inin orta gelir durumuna sahip olduğu, evde birlikte yaşanan kişi sayısının ortalama 3,91±1,83 kişi olduğu, öğrencilerin

%91,73'ünün çalışmadığı ve %86,17'sinin sigara içmediği belirlendi. Öğrencilerin %37'sinin 1. sınıfta, % 26,2 si 2. sınıfta , %22,58'inin 3. Sınıfta ve %14,18'inin ise 4. Sınıfta öğrenimine devam ettiği saptandı (Tablo 1).

Öğrencilerin COVID-19'a yönelik kullandığı koruyucu yöntemler incelendiğinde; pandemi döneminde bütün öğrencilerin maske, yarısının (%50,12) eldiven kullandığı, büyük çoğunluğunun (%96,22) sosyal mesafeyi korumaya özen gösterdiği ve her

temastan sonra bol su ve sabun ile ellerini yıkadığı (%94,21) saptandı. Ayrıca öğrencilerin büyük çoğunluğunun öksürdükten/ hapşırırdıktan sonra bol sabun ve suyla ellerini yıkadığı (%89,24), öksürürken/ hapşırırken tek kullanımlık mendil kullandığı (%81,68), bulunulan fiziksel ortamı sık sık havalandırdığı (96,69), alınan malzemeleri bol su ile yıkadığı (%83,81), bol su içtiği (%84,63) ve sık sık antiseptik (kolonya, alkol vb) (%85,22) kullandığı saptandı (Tablo 2).

Tablo 1. Öğrencilerin Bireysel Özellikleri (N=846)

Bireysel Özellikler		Ort±SS	%
Yaş		20.67±2.04	20 (18-37)
		n	%
Cinsiyet	Erkek	91	(10,76)
	Kadın	755	(89,24)
Gelir Durumu	Düşük	294	(34,75)
	Orta	464	(54,85)
	Yüksek	88	(10,40)
Çalışma durumu	Evet	70	(8,27)
	Hayır	776	(91,73)
Öğrenim gördüğü sınıf	1	313	(37,00)
	2	222	(26,24)
	3	191	(22,58)
	4	120	(14,18)
Sigara içme durumu	Evet	117	(13,83)
	Hayır	729	(86,17)
Düzenli egzersiz yapma durumu	Hayır	273	(32,27)
	Evet	91	(10,76)
	Kısmen	482	(56,97)
Düzenli uyku durumu	Hayır	151	(17,85)
	Evet	257	(30,38)
	Kısmen	438	(51,77)
Düzenli beslenme durumu	Hayır	94	(11,11)
	Evet	350	(41,37)
	Kısmen	402	(47,52)
Birlikte yaşadığı kişi sayısı		3.91±1.83	4 (0-13)

Öğrencilerin bireysel özellikleri ve COVID-19 durumunu etkileyebilecek faktörler ile COVID-19 Korkusu Ölçeği karşılaştırıldığında; kadın cinsiyet, sigara içmeyen ve “kısmen” düzenli beslendiğini bildiren öğrencilerin COVID-19 korku düzeylerindeki yüksekliğin istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görüldü ($p<0,05$). Kronik hastalığı olan, pandemi sürecinde kendisine COVID-19 bulaştığını düşünen, bununla ilgili test yaptıran, pozitiflik nedeni ile hastanede yatarak tedavi gören, izolasyon uygulanan ve COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip eden öğrencilerin korku düzeylerinin diğer öğrencilerden istatistiksel olarak anlamlı olarak yüksek olduğu saptandı ($p<0,05$) (Tablo 3).

Çalışmaya katılan öğrencilerin COVID-19 Korkusu Ölçeğine ilişkin korku puanlarına bakıldığında toplam puan ortalamasının $18,74\pm 5,20$ (orta düzey) olduğu saptandı (Tablo 3).

Öğrencilerin COVID-19’a ilişkin koruyucu davranışları ile COVID-19 Korkusu Ölçeği karşılaştırıldığında; eldiven, koruyucu gözlük, siperlik kullanan, sosyal mesafeye dikkat eden, her temastan, öksürdükten/hapşırıdıktan sonra el yıkayan, tek kullanımlık mendil kullanan, aldığı malzemeleri yıkayan ve antiseptik kullanan öğrencilerin korku düzeylerindeki yüksekliğin diğer öğrencilere göre istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptandı ($p<0,05$) (Tablo 4).

Tablo 2. COVID-19’a İlişkin Koruyucu Davranışlar (N=864)

COVID-19’ a ilişkin koruyucu davranışlar	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Maske kullanımı	846	(100,00)	0	(0,00)
Eldiven kullanımı	424	(50,12)	422	(49,88)
Koruyucu gözlük kullanımı	97	(11,47)	749	(88,53)
N95 maske kullanımı	221	(26,12)	625	(73,88)
Siperlik kullanımı	186	(21,99)	660	(78,01)
Sosyal mesafeyi koruma durumu	814	(96,22)	32	(3,78)
Her temastan sonra bol su ve sabun ile el yıkama durumu	797	(94,21)	49	(5,79)
Öksürdükten / hapşırıdıktan sonra bol sabun ve suyla el yıkama durumu	755	(89,24)	91	(10,76)
Öksürdükten / hapşırıdıktan sonra tek kullanımlık mendil kullanma durumu	691	(81,68)	155	(18,32)
Fiziksel ortamı sık sık havalandırılması	818	(3,31)	28	(96,69)
Alınan malzemeleri bol su ile yıkama durumu	709	(83,81)	137	(16,19)
Bol su içme durumu	716	(84,63)	130	(15,37)
Sık antiseptik (kolonya, alkol vb) kullanma durumu	721	(85,22)	125	(14,78)

Tablo 3. Öğrencilerin Bireysel Özellikleri ve COVID-19 Durumunu Etkileyebilecek Faktörler ile COVID-19 Korkusu Ölçeği Karşılaştırılması (N=846)

Bireysel Özellikler		Koronavirüs (COVID-19) Korkusu Ölçeği		İstatistiksel analiz	p
		Ort.	Ss		
Cinsiyet	Erkek	15,26	6,39	-6,04	<0,001 ¹
	Kadın	19,16	4,88		
Sigara içme durumu	Evet	17,79	5,10	-2,29	0,022 ¹
	Hayır	18,89	5,71		
Düzenli beslenme durumu	Evet	18,39	4,97	5,97	0,050 ²
	Hayır	18,21	5,83		
	Kısmen	19,17	5,22		
Kronik hastalık durumu	Evet	19,95	5,47	-2,03	0,042
	Hayır	18,61	5,16		
	Hayır	18,64	5,69		
COVID-19 bulaştığı düşüncesi	Evet	19,30	5,09	-4,57	0,000
	Hayır	17,71	5,26		
COVID-19 test durumu	Evet	19,13	4,89	-2,00	0,045
	Hayır	18,51	5,37		
Cevabınız evet ise nerede tedavi oldunuz?	Evde	18,52	4,30	-3,16	0,002
	Hastanede	27,50	4,04		
Temas izolasyonunda kalma durumu	Evet	19,27	4,74	-2,16	0,030
	Hayır	18,52	5,37		
Hastalık nedeniyle izolasyon uygulama durumu	Evet	19,36	5,01	-2,81	0,005
	Hayır	18,39	5,28		
COVID- 19 ile ilgili gelişmeleri takip etme durumu	Evet	19,00	5,07	-3,63	0,000
	Hayır	17,17	5,75		
Ölçek Toplam Puanı	18,74±5,20 (7-35)				

¹Mann Whitney U Testi ²Kruskal Wallis Testi.

Tablo 4. Öğrencilerin COVID-19'a İlişkin Koruyucu Davranışları ile COVID-19 Korkusu Ölçeği Karşılaştırılması (N=864)

COVID-19'a ilişkin koruyucu davranışlar		COVID- 19 Korkusu Ölçeği		İstatiksel analiz	P
		Ort.	S.s		
Maske kullanımı	Evet	18,74	5,20		*
	Hayır	--	--		
Eldiven kullanımı	Evet	19,72	5,10	-5,35	0,000
	Hayır	17,76	5,13		
Koruyucu gözlük kullanımı	Evet	20,28	5,67	-2,72	0,007
	Hayır	18,54	5,11		
Siperlik kullanımı	Evet	19,62	5,42	-2,67	0,008
	Hayır	18,49	5,12		
Sosyal mesafeyi koruma	Evet	18,88	5,18	-3,77	0,000
	Hayır	15,19	4,62		
Her temastan sonra bol su ve sabun ile el yıkamak	Evet	18,84	5,15	-2,18	0,029
	Hayır	17,12	5,79		
Öksürdükten / hapşırıktan sonra bol sabun ve suyla el yıkamak	Evet	18,98	5,15	-3,6	0,000
	Hayır	16,73	5,22		
Öksürdükten / hapşırıktan sonra tek kullanımlık mendil kullanmak	Evet	18,94	5,31	-2,52	0,012
	Hayır	17,86	4,59		
Alınan malzemeleri bol su ile yıkamak	Evet	19,08	5,11	-4,05	0,000
	Hayır	16,99	5,32		
Sık antiseptik (kolonya, alkol vb) kullanmak	Evet	19,31	5,00	-7,7	0,000
	Hayır	15,47	5,14		

Mann Whitney U Testi *Bütün katılımcılar maske kullandığı için karşılaştırma yapıp p değeri yazılamamıştır.

TARTIŞMA

COVID-19 salgını sürecinde bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin korku düzeyleri, sağlık ve pandemi ile ilgili koruyucu davranışlarının araştırıldığı bu çalışmada; çalışmaya katılan öğrencilerden kadın cinsiyette olan, sigara içmeyen ve “kısmen” düzenli beslendiğini bildirenlerin COVID-19 korku düzeyinin diğer öğrencilere göre istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu saptandı.

Literatürde cinsiyet ve COVID-19 korku düzeyi arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalarda Gencer (2020) ve Wang ve ark. (2020) kadın cinsiyetin,

Doğan ve Düzel (2020) erkeklerin COVID-19 korku düzeyinin yüksek olduğunu belirtirken; Arıkan ve arkadaşları (2021) ve Duman (2020) ise cinsiyete göre farklılık saptamamıştır (3, 5, 9, 10, 11). Çalışmamızda kadın cinsiyette olanlarda korku puanının yüksek bulunması, ülkemizde salgın sürecinde alınan önlemler kapsamında okulların tatil edilmesi sebebiyle öğrencilerin evde kalma süresi uzamış, sosyal izolasyon kuralları beraberinde özellikle kız öğrencilere evde daha fazla yükümlülükler getirmiştir. Kız öğrenciler de iş yükünün artması ile birlikte depresyon, anksiyete ve korku gibi somatik şikayetlerin erkelere oranla daha fazla görülmeye başlaması ile açıklanabilir.

Akyol ve Çelik (2014) tarafından yapılan çalışmada yetersiz beslenen kişilerde COVID-19'a yakalanma korkusunun daha yüksek olduğu görülmektedir (12). Kaya ve ark. (2022) tarafından yapılan çalışmada COVID-19 sürecinde orta düzeyde yeterli beslenen öğrencilerde korku düzeyinin yüksek olduğu görülmektedir (13). Yapılan çalışmalar, bizim çalışmamız ile benzer sonuçlar içermektedir. Çalışmamızda kısmen düzenli beslenmeyi tercih edenlerde korku düzeyinin yüksek çıkmasının sebebi yetersiz beslenmenin bağışıklık sistemini olumsuz etkilemesi/vücut direncini düşürmesine sebep olduğunu bilmelerinden dolayı COVID-19'a yakalanma korkusu beslenmelerine dikkat etmelerine sebep olmuş olabilir.

Çalışmamızda sigara içmeyen öğrencilerin korku düzeyi daha yüksek bulunmuştur. Rahman (2021) tıp fakültesi öğrencileri ile yaptığı çalışmada COVID-19 korku düzeyi ile sigara içme arasında anlamlı bir fark bulunmadığını belirtirken (14); Li ve ark. (2020) (15) ise, Çin'de pandemi sırasında bireylerin daha az sigara içme eğilimi gibi olumlu davranışlarda bulunduğunu belirtilmektedir. Bizim çalışmamızda sigara içmeyenlerde korku düzeyinin yüksek çıkma sebebi, sigara içmek bağışıklık sistemini düşürerek COVID-19'a yakalanma ihtimalini arttırması ile ilişkilendirilebilir.

Çalışma kapsamına alınan öğrencilerin, COVID-19 Korkusu Ölçeği toplam puan ortalamasının orta düzeyde olduğu saptandı. Lorca ve ark. (2020) ve Duman (2020) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmalarda; COVID-19 korkusu ortalama puanlarının bizim çalışmamız ile benzer olduğu belirlenmiştir (4, 16). Taşpınar ve ark. (2021) tarafından yapılan çalışmada (17), 18-65 yaş arasındaki bireylerde COVID-19 korkusu puanı ile Yehudai ve ark.(2020) tarafından üniversite öğrencilerinde yapılan çalışmada da (18) bizim çalışmamız ile benzer sonuçlar bulunmuştur. Konstantinov ve ark (2022), Kazakistan'da öğrenim gören üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu puan ortalamasını bizim çalışmamıza göre daha yüksek olduğu belirlenmiştir (19). Çalışmamızda COVID-19 Korkusu Ölçeği toplam puan ortalamasının orta düzeyde bulunmasının nedeni, çalışmamıza ait verilerin COVID-19 pandemisinin birinci dalgasının en yüksek seviyede

yaşandığı ve okulların kapalı olduğu dönemde toplanmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğrencilerin COVID-19 durumunu etkileyecek faktörler ile COVID-19 Korkusu Ölçeği puanları karşılaştırıldığında; kronik hastalığı olan, pandemi süresinde kendisine COVID-19 bulaştığını düşünen, bununla ilgili test yaptıran, pozitiflik nedeni ile hastanede yatarak tedavi gören, izolasyon uygulanan ve pandemi ile ilgili gelişmeleri takip eden öğrencilerin korku düzeylerinin diğer öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu saptandı. Bu konu ile ilgili yapılan çalışmalarda da kronik hastalığı olan, bulaş korkusu yüksek olan, COVID-19 için tanılama testi yaptıran, izolasyon uygulanan ve COVID-19 hakkındaki gelişmeleri takip eden bireylerin COVID-19 korku düzeylerinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (20, 21). Benzer şekilde üniversite öğrencilerinde COVID-19 ve H1N1 salgını sırasında izolasyonunda kalanların kalmayanlara göre korku puanının daha yüksek olduğu ve depresyon belirtilerinin daha fazla görüldüğü belirtilmektedir (22). Zülkifli ve ark. (2020), Holman ve ark. (2014) tarafından yapılan çalışmalarda bu araştırma ile benzer olarak; büyük afetlerden sonra basındaki haberleri takip eden bireylerde aksiyete ve korku düzeyinin daha yüksek olduğu belirtilmektedir (20, 23). Ayrıca literatürde pandemi haberleri ve haberlerin verilme sıklığının da öğrencilerde korku düzeyini arttırdığını belirtilmektedir (3). Bu çalışma sonucundan farklı olarak Gencer (2020), 15-65 yaş aralığındaki kronik hastalığı olan bireylerin COVID-19 korku düzeylerinin daha düşük olduğunu saptamıştır (9). Bu durumun, çalışmaların örneklem gruplarının yaş ortalamalarındaki farklılık ve verilerin pandeminin farklı dönemlerinde toplanmasından kaynaklandığı düşünülebilir.

Öğrencilerin COVID-19'a ilişkin koruyucu davranışları ile COVID-19 Korkusu Ölçeği puanları karşılaştırıldığında; eldiven, koruyucu gözlük, siperlik kullanan, sosyal mesafeye dikkat eden, her temastan, öksürdükten/hapşırdıktan sonra el yıkayan, tek kullanımlık mendil kullanan, aldığı malzemeleri yıkayan ve antiseptik kullanan öğrencilerin öğrencilerin korku düzeylerinin diğer öğrencilerden istatistiksel açıdan anlamlı olarak yüksek olduğu

saptandı. Bu konu ile ilgili Gaygısız ve arkadaşları (24) H1N1 salgını sırasında yaptıkları çalışmada, sosyal mesafeye uyan ve eldiven kullanan bireylerin korku ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğu saptamıştır. Wheaton ve ark. (2012) ABD’ de H1N1 salgını sırasında gerçekleştirdikleri araştırmalarında, el yıkamaya önem veren bireylerde kontaminasyon korkularının daha az olduğunu belirtmektedir. Ayrıca çalışmalarında H1N1 salgını açısından korku ve kaygı düzeyi yüksek olan bireylerde ellerin yıkanması ve kapı kollarının dezenfekte edilmesi gibi davranışların da arttığını belirtmektedir (25). Akan ve ark. (2010) üniversite öğrencilerinde, influenza pandemisinde korku ve kaygı düzeyleri yüksek olanlarda eldiven ve siperlik kullanma sıklığının daha fazla olduğunu belirtmektedir (26). Benzer şekilde Kuru ve Uymaz (2020), 18-75 yaş arasında olan bireylerde yaptıkları çalışmada eldiven kullanan, sosyal mesafeye dikkat eden, her temastan sonra el yıkayan, kapı kollarını dezenfekte eden bireylerde COVID-19 salgınında korku ve kaygı düzeylerinin daha yüksek olduğunu saptamıştır (27). Bostan ve ark. (2020) tarafından Türkiye’ de yapılan çalışmada bireylerin COVID-19 salgınına karşı yüksek hassasiyete sahip olduğu, korku düzeyleri yüksek olanların el yıkamaya daha çok önem verdiği belirtilmektedir (28). Kwok ve arkadaşları (2020), Hong Kong’ ta COVID- 19 salgınında kişisel hijyen uygulamalarına dikkat edenlerin, alkol vb. kullananların anksiyete ve korku düzeylerinin daha yüksek olduğunu belirtmektedir (29). Ersin ve Kartal (2020) tarafından hemşirelik öğrencileri ile yaptıkları çalışmalarında COVID- 19’a karşı herhangi bir önlem uygulamayan (maske, eldiven, siperlik, kolonya, antiseptik kullanımı) öğrencilerde korku puanlarının daha yüksek olduğu belirtilmektedir (30). Bizim çalışmamızın bulguları, literatür ile benzerlik göstermektedir. Farklı olarak Wang ve Zhao (31) Çin’ de yaşayan el hijyenine önem veren bireylerde COVID-19 salgınında korku ve kaygı düzeyinin daha az olduğunu belirtmektedir. Çalışmamızda koruyucu ekipman kullananlar ve kişisel hijyen uygulama-

larına dikkat edenlerin korku puanlarının yüksek olmasının sebebi; öğrencilerin hastalığa yakalanmaktan korkmasından dolayı sağlığı koruyucu davranışlarına dikkat etmesi olarak açıklanabilir.

Araştırma; Türkiye’de bir devlet üniversitesinin sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören, araştırmaya katılmayı kabul eden öğrencilerle sınırlıdır. Diğer sınırlılıklar ise; araştırmanın bulgularının katılımcıların öz bildirimlerine dayalı olarak, belirli bir zaman aralığında yapılmış olmasıdır.

SONUÇ ve ÖNERİLER

Bu araştırma; COVID-19 salgını sürecinde bir üniversitenin sağlık bilimleri fakültesinde öğrenim gören öğrencilerin korku düzeyleri ve sağlık-pandemi ile ilgili koruyucu davranışlarına ilişkin sonuçları içermektedir. Bu çalışmada öğrencilerin COVID-19’a ilişkin korkularının orta düzeyde olduğu, bazı bireysel özelliklere (kadın cinsiyet, sigara içmeme ve “kısmen” düzenli beslenme), etkileyebilecek faktörlere (kronik hastalık, COVID-19 bulaş düşüncesi, test yaptırma, yatarak tedavi görme, izolasyon ve COVID-19 ile ilgili gelişmeleri takip etme) ve koruyucu davranışlara (koruyucu ekipman kullanımı, sosyal mesafeye dikkat etme, el hijyenine önem verme, dezenfektan/antiseptik kullanımı) göre COVID-19 korku düzeyi açısından farklılıklar olduğu görüldü. Öğrencilerden COVID-19 Korkusu yüksek olanların sağlık-pandemi ile ilgili koruyucu davranışlara daha fazla yöneldiği görülmektedir.

Bu nedenle bu araştırmadaki öğrencilerin, diğer çalışmalardan farklı olarak sağlık bilimleri fakültesinde eğitim görmeleri, mezun olduktan sonra ilerde olabilecek salgınlarda hastanelerde çalışacak olmaları, hasta ve hasta yakınları ile yakın temasta bulunma ihtimalleri düşünülerek COVID-19 korku düzeyini azaltacak eğitimler planlanması önerilir.

Etik Komite Onayı/ Ethics Committee Approval

Araştırmanın yapılabilmesi için bir üniversitenin girişimsel olmayan etik kurulundan etik kurul onayı (23.03.2021 tarihli, 21/184 sayılı), çalışmanın yapıldığı kurumdan kurum izni (01.04.2021 tarihli, 24803 sayılı) ve Sağlık Bakanlığı COVID-19 Araştırmaları Komisyonu'ndan araştırma izni (05.01.2021 tarihli) alındı.

Bilgilendirilmiş Onam/Informed Consent

Katılımcılara gönderilen anketin başında çalışmanın amacı ve içeriği ile çalışmaya katılımın gönüllülük esasına dayalı olduğuna dair bilgilere yer verildi.

Çıkar Çatışması Beyanı/ Conflict of Interest

Bu çalışmanın yapılmasında ve yazılmasında yazarlar arasında herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.

Finansal destek/ Financial Support

Bu çalışmanın yapılmasında ve yazılmasında herhangi bir fon desteği alınmamıştır.

Teşekkür/ Acknowledgements

Araştırmaya katılan tüm katılımcılara teşekkür ederiz.

Hakemlik/ Peer Review

Dış bağımsız, çift kör.

Yazarların katkısı/Authors contributions

Konu seçimi: SSD, FB

Planlama: SSD, FB

Veri Toplama: SSD, FB

Analiz: SSD, FB

Makale Yazımı: SSD, FB

Eleştirel Gözden Geçirme: SSD, FB.

Kaynaklar

1. Bao Y, Sun Y, Meng S, Shi J, Lu L. 2019-nCoV epidemic: Address mental health care to empower society. *Lancet*. 2020; 395(10224), e37–e38.
2. Okuyan C, Karasu F, Polat F. Covid-19'un hemşirelik öğrencilerinin sağlık kaygısı düzeyleri üzerine etkisi. *Van Sağlık Bilimleri Dergisi*. 2020; 2 (13): 45-52.
3. Aslan H, Pekince H. Nursing students' views on the COVID-19 pandemic and their perceived stress levels. *Perspect Psychiatr Care*. 2020; 1–7. Duman N. Üniversite öğrencilerinde COVID-19 korkusu ve belirsizliğe tahammülsüzlük. *The Journal of Social Science*. 2020; 4(8).
4. Doğan M, Düzel B. Covid-19 özelinde korku-kaygı düzeyleri. *Turkish Studies*. 2020; 15(4).
5. Ahorsu D, Lin C, Imani V, Saffari M, Griffiths MD, Pakpour AH. The Fear of COVID-19 Scale: development and initial validation. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2020; 2(1):21-24. <https://doi.org/10.1007/s11469-020-002708>.
6. Ahi S, Çıplak B, Borlu A, Aydemir H. & Ergün F. Sağlık bilimleri fakültesi öğrencilerinde Covid-19 korkusu . *Paramedik ve Acil Sağlık Hizmetleri Dergisi*. 2022; 3 (2) , 84-94 . DOI: 10.54862/pashid.1055107.
7. Ladikli N, Bahadır E, Yumuşak F. Kovid-19 Korkusu Ölçeği'nin Türkçe güvenilirlik ve geçerlik çalışması. *Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*. 2020; 3(2): 72-80.
8. Gencer N. Pandemi sürecinde bireylerin koronavirüs (COVID-19) korkusu: Çorum örneği. *Uluslararası Sosyal Bilimler Akademi Dergisi*. 2020; 3(4).1153-1172. DOI: 10.47994/usbad.701577.
9. Wang Y, Xu B, Zhao G, Cao R, He X, Fu S. Is quarantine related to immediate negative psychological consequences during the 2009 H1N1 epidemic?. *General Hospital Psychiatry*. 2011; 33(1). 75-77.
10. Arıkan G, İnce U. Pandemi sürecinde beden eğitimi ve spor yüksekokulu öğrenci adaylarının Covid- 19 korku düzeylerinin incelenmesi. *ROL Spor Bilimleri Dergisi*; 2021; 2(1).

11. Akyol, P., & Çelik, A. (2020). Covid-19 Salgını Sürecinde Paramedik Öğrencilerinin Beslenme Alışkanlıklarının Araştırılması. *Electronic Turkish Studies*, 15(4), 25–37. <https://doi.org/10.7827/TurkishStudies.44386>
12. Kaya G, Trabzon Ş., Altındış S., Alacahan R. Sağlık eğitimi alan üniversite öğrencilerinde COVID-19 pandemi sürecinde değişen beslenme ve hijyen alışkanlıkları ile koronavirüs korku düzeyleri arasındaki ilişki. *MKÜ Tıp Dergisi*. 2022;13(46):211-222. <https://doi.org/10.17944/mkutfd.1055630>
13. Rahman S. Tıp fakültesi öğrencilerinin Covid-19 fobi durumlarının değerlendirilmesi. *Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Tıp Dergisi*, 2021: 35(1), 68-73.
14. Li S, Wang Y, Xue J, Zhao N, Zhu T. The impact of COVID-19 epidemic declaration on psychological consequences: a study on active weibo users. *International Journal Of Environmental Research And Public Health*. 2020; 17(6).
15. Lorca M, Lorca A, Alvarez J. The fear of COVID-19 scale: Validation in Spanish university students. *Psychiatry Research*. 2020; 293:113350.
16. Taşpınar A, Demir R. Koronavirüs pandemisinin kadının yaşamına ve sağlığına yansımaları. *Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar*. 2021; 13(4):779-789 doi: 10.18863/pgy.882529.
17. Yehudai M, Bender S, Gritsenko V. COVID-19 Fear, mental health, and substance misuse conditions among university social work students in Israel and Russia. *International Journal of Mental Health and Addiction*. 2020; 2(6). <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00360-7>
18. Konstantinov V, Berdenov S, Satkangulova G. et al. COVID-19 Impact on Kazakhstan University Student Fear, Mental Health, and Substance Use. *Int J Ment Health Addiction*. 2022; 20, 888–894 <https://doi.org/10.1007/s11469-020-00412-y>.
19. Zulkifli NA, Sivapatham S, Guan NC. Brief psychotic disorder in relation to coronavirus. COVID-19 outbreaks: a case report. *Malaysian Journal Psychiatry*. 2020; 4(2), 54-60.
20. Bakioglu F, Korkmaz O, Ercan H. Fear of Covid-19 and positivity: mediating role of intolerance of uncertainty, depression, anxiety and stress. *International Journal Mental Health Addiction*. 2020; 1-14.
21. Cao W, Fang Z, Hou G, Han M, Xu X, Dong J, Zheng J. The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*. 2020; 287, (112934).
22. Holman EA, Garfin DR, Silver RC. Media's role in broadcasting acute stress following the Boston Marathon bombings. *The Proceedings of the National Academy of Sciences*. 2014; 111(1): 93-98. <https://doi.org/10.1073/pnas.1316265110>.
23. Gaygisiz Ü, Gaygisiz E, Özkan T, Lajunen T. Individual differences in behavioral reactions to H1N1 during a later stage of the epidemic. *Journal of Infect Public Health [Internet]*. 2012; 5(1):9–21. Available from: doi: 10.1016/j.jiph.2021.09.008.
24. Wheaton MG, Abramowitz J, Berman NC, Fabricant LE, Olatunji BO. Psychological predictors of anxiety in response to the H1N1 (swine flu) pandemic. *Cognitive Therapy and Research Journal*. 2012; 36(3):210–8. doi: 10.1007/s10608-011-9353-3.
25. Akan H, Guro I, Ozdatlı S, Yılmaz G, Vitrinel A, Hayran O. Knowledge and attitudes of university students toward pandemic influenza: A cross-sectional study from Turkey. *BMC Public Health*. 2010; 2 (10): 413-420.
26. Kuru T, Uymaz P. COVID-19 salgını sırasında anksiyete, koruyucu davranışlar ve ilişkili faktörler: kesitsel bir çalışma. *Acta Medical Alanya*. 2020. 4(2): 186-192.
27. Bostan S, Erdem R, Öztürk YE, Kılıç T, Yılmaz A. The effect of Covid-19 pandemic on the Turkish Society. *Electronic Journal of General Medicine*. 2020; 17(6), em237. <https://doi.org/10.29333/ejgm/7944>.
28. Kwok KO, Li KK, Chan HHH, Yi YY, Tang A, Wei WI, Wong SYS. Community responses during early phase of COVID-19 epidemic, Hong Kong. *Emerg Infect Dis*. 2020; 26(7):1575-1579. doi: 10.3201/eid2607.200500.
29. Ersin F, Kartal M. The determination of the perceived stress levels and health protective behaviors of nursing students during the COVID-19 pandemic. *Perspect Psychiatr Care*. 2020; 1–7. Wang C, Zhao H. The impact of COVID-19 on anxiety in chinese university students. *Frontal Psychology*. 2020; 4 (11): 1168. doi: 10.3389/fpsyg.2020.01168.